

**НАУКОВА ФІЛОЛОГІЧНА
ОРГАНІЗАЦІЯ «ЛОГОС»**

**Міжнародна
науково-практична конференція**

**«МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА
У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ»**

10-11 лютого 2017 р.

м. Львів

УДК 81+82(063)

ББК 81+83я43

М 74

Мова та література у полікультурному просторі: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: м. Львів, 10-11 лютого 2017 р. – Львів: ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2017. – 160 с.

Видається в авторській редакції. Редакційна колегія Наукової філологічної організації «ЛОГОС» не завжди поділяє погляди, думки, ідеї авторів та не несе відповідальності за зміст матеріалів, наданих авторами для публікації.

У виданні зібрані тези, подані на міжнародну науково-практичну конференцію «Мова та література у полікультурному просторі».

УДК 81+82(063)

ББК 81+83я43

References:

1. Бордюк Л.В. Англо-український глосарій академічних термінів: Translating Academic Terms / Л.В.Бордюк. – Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2009. – 129 с.
2. Дем'янчук О. Політичні та інституційні аспекти впровадження закордонних моделей освіти в Україну / О.П.Дем'янчук // Україна в сучасному світі. – Київ : Стилос, 2003. – С.102-112.
3. Денисова Т. Глобальне і локальне: параметри культури / Т.Денисова // Україна в сучасному світі. – Київ : Стилос, 2003. – С.85-95.
4. Chriss R. The Translation as a Profession / Roger Chriss. – Lulu. Com. – 2006. 208 p.
5. European Glossary on Education. Eurodice. The information network on education in Europe. <http://www.eurodice.org>.

Орлова Н. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов*

Навчально-науковий інститут іноземних мов

Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна

ПРОБЛЕМАТИКА СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДУ ТА МІЖМОВНОГО СПІВСТАВЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ТА НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У зв'язку з підвищенням інтересу суспільства до здобутків психологічної науки, з необхідністю у надійних знаннях про людину, що включають вивчення та прогнозування поведінки, дослідження впливу сучасних соціокультурних, економічних і екологічних умов на прояви поведінки, допомога людині у здоланні комплексів, проблем, стресових ситуацій, у піклуванні не тільки про своє фізичне, але й психічне здоров'я, виникає потреба не лише у посібниках, підручниках, довідковій літературі, яка стане у нагоді при підготовці фахівців у цій галузі, але й у необхідності привчати студентів до активного самостійного пошуку інформації, формувати в них навички самостійного навчання і перекладу, критичного аналізу іноземних фахових джерел і самовдосконалення у професійному сенсі. Провідну роль у цьому мають відігравати знання іноземних мов, у нашому випадку, англійської мови, адже зарубіжні наукові видання є джерелом нових дослідницьких даних, новітніх теорій та розробок у нейропсихології, психології здоров'я, позитивній психології, міжособистісній психології тощо. Для того, щоб самостійно опрацьовувати та вивчати англійськомовні джерела, брати участь у обговоренні певних психологічних питань або проблем, студент повинен мати термінологічно-понятійний базис, знання граматичного матеріалу та навички з читання й перекладу і міжмовного співставлення спеціалізованих, фахових та наукоємних текстів, що сприятимуть у його становленні і вдосконаленні як спеціаліста. Останні навички як раз і стикаються з певними труднощами теоретичного і практичного характеру. На деяких з них хотілося б зупинитись. Так, перша проблема стосується безпосередньо тезаурусно-тематичного заповнення курсу іноземної мови професійного спрямування (ІМПС) для психологічних спеціальностей. В сучасний період бурного розвитку психології можна спостерігати проникнення її у соціологію, педагогіку, інженерію, медицину, екологію тощо. У зв'язку з цим відокремлюються нові галузі, які формують свій понятійний апарат,

методики дослідження та лікувальні технології. Останнім часом посилюється вплив нейропсихології (*neuropsychology*), міжособистісної психології (*interpersonal psychology*), позитивної психології (*positive psychology*) тощо. Розмаїття наявних підходів до розуміння суті людської душі виявляється настільки великим, що узгодити їх шляхом спрощення, скорочення викладу дуже важко, а часом й неможливо. Тому, одним із складних питань стає підбір найбільш значущої інформації, упорядкування її за часовою та змістовою логікою.

Наступна проблема стосується відповідності англійської науково-психологічної термінології сучасній україномовній категорійній системі. Для формування лексичних навичок читання та розуміння фахової літератури необхідно по-можливості включати найбільш вживану термінологію з кожної галузі психології, як то фізіологічна психологія (*Physiological or Bio-Psychology*), соціальна психологія (*Social Psychology*), зоопсихологія (*Comparative Psychology*), психологія особистості (*Personality Psychology*), когнітивна психологія (*Cognitive Psychology*), вікова психологія (*Developmental Psychology*), патопсихологія (*Abnormal Psychology*), а також генетичні терміни та логічний апарат психологічних досліджень. Через те, що сучасна психологічна термінологія перебуває у періоді власного становлення, що викликано відходом від уживаних раніше російськомовних зразків і стандартів як у формування, так і у перекладі термінів, а також постійною потребою в опрацюванні і введенні нових іншомовних понять в україномовне середовище психологічної науки, процес перекладу і міжмовного співставлення може стикатися з певними складнощами і гальмуваннями. Також окремим пунктом є відповідність термінології англійської та української мов для подальшого її використання у спілкуванні професійної спрямованості та при опрацюванні спеціальної наукової та фахової літератури, під час чого має застосовуватися ґрунтовна та досить складна науково-психологічна термінологія. Під час перекладу всі зусилля мають покладатися на максимальне наближення до сучасної україномовної категорійно-поняттєвої системи. Надзвичайно важливу роль у цьому відіграє вплив нової наукової редакції перекладу іншомовної термінології Васи́нським В.О., доктором психологічних наук, що була зроблена для довідника з психології Бенеша Г. Так, для відтворення терміна *set* (англ.) у соціальній психології замість дослівного «установка» було застосовано слово «наставляння»; для *social attitude* (англ.) бажано вживати «постава», а не «соціальна установка», і не «атитюд». Замість кальки з російської «научіння» для перекладу *learning* (англ.) у термінологічному апараті біхевіористичної психології пропонується термін «научання». Також «притомність» стане належним відповідником «*бодрствующего сознания*» (рос.) тощо [1, с. 9].

Отже, важливо приділяти увагу саме коректному перекладу і міжмовному співставленню психологічних термінів у фаховій та науковій літературі. Для цього потрібно звернути увагу на специфічну природу терміну. Адже під терміном розуміється слово або словосполучення, що означають поняття професійної галузі знань або діяльності. За кількістю складових компонентів терміни є по-різному структуровані. Так, однослівні терміни, або терміни-слова, є монолексемними. До них можна віднести також і складні терміни, що утворені складанням основ і мають злиття або напівнаписання через дефіс. Прикладами можуть слугувати наступні *self-identity* самовизначення, *self-concept* «Я»-концепція тощо. Складові терміни, або терміни-словосполучення, є багатокомпонентними термінами. Основним критерієм розгляду терміна-словосполучення як однієї номінативної термінологічної одиниці слугує його вживання для називання одного поняття. Серед прикладів варто виокремити *conscious mind* свідоме, *unconscious mind* несвідоме і так далі.

Як зазначає Карабан В.І. [2, с. 315], для коректного перекладу терміна важливо знати його словотвірну і морфологічну структуру, за якого терміни розподіляються

на а) прості: **mind** розум, *психіка*; б) похідні: суфіксальні **mental** психічний, *розумовий*; префіксальний **introvert** інтроверт; суфіксально-префіксальний **antisocial** антисоціальний; в) складні: **neurotransmitter** нейромедіатор; г) складені, або терміні-словосполучення: **fight-or-flight response** реакція боротьби або втечі.

Працюючи над перекладами і міжмовним співставленням психологічної термінології, не завадить брати до уваги і розподіл їх за наступними групами: а) безпосередньо вузькоспеціальні терміни, як то **Behaviourism** біхевіоризм, **self-actualisation** само-актуалізація; б) міжгалузеві терміни, такі як **cognitive** когнітивний, **holistic** холістичний; в) загальнонаукові терміни, наприклад **validity** цінність, *валідність*, **criterion** критерій. Це буде не лише полегшувати успішному отриманню і здійсненню обміну інформацією, але й скеровувати потік інформації шляхом диференціації її за темами і проблемами як суто дисциплінарних, так і міждисциплінарних сфер. Цьому також сприяє наявність сформованої терміносистеми, що відображає систему знань з окремих дисциплін. Проте, сучасний стан української і англійської термінологічно-понятійних систем не є уніфікованим, оскільки англійська термінологія не завжди має аналогі, прямий переклад або еквіваленти українською мовою, через що і виокремлюють еквівалентні, безеквівалентні і частково еквівалентні терміни. Причинами часткової та повної безеквівалентності термінів можуть стати відсутність явища або предмету в окремій сфері; відсутність тотожного поняття та відмінності у лексикостилістичних характеристиках. Саме останні два пункти притаманні термінологічно-понятійним системам психологічної науки англійської та української мов. З цього випливає потреба у порівняльних дослідженнях терміносистем і необхідність розробки прийомів перекладу безеквівалентних термінів. На практиці для цього використовуються наступні види перекладів:

- описовий, який дозволяє передати значення терміну досить точно, хоча і ускладнює синтаксичну структуру перекладеного тексту і обтяжує мову. Такий переклад термінів з патопсихології та клінічної психології дозволяє передати змістове наповнення: **fugue** реакція втечі, *що пов'язана з несвідомим блуканням психічнохворого у поєднанні з амнезією на минулі події* [3, с. 396]; **binge-purge cycle** циклічне надмірне переїдання та очищення шлунку; [3, с. 372]

- калькування, під час якого можуть використовуватися граматичні і лексичні трансформації, наприклад заміна частини мови у словосполученні: **multiple intelligence** множинний інтелект, **unipolar / bipolar disorders** однофазні (уніполярні)/ двофазні (біполярні) розлади;

- транслітерація і транскрипція, які є прийнятними за умови надання роз'яснювальної фрази або дефініціювання конкретного концепту в тих випадках, коли можливо органічне включення запозичення в систему понять відповідної наукової або професійної сфери. Прикладами можуть слугувати **Gestalt psychology** гештальтпсихологія, **insight** інсайт, **placebo** плацебо, **nocebo** ноцебо, **perfectionist** перфекціоніст, **parapraxis** парапраксис тощо. Утім, слід зауважити, що останній спосіб, з одного боку, призводить до інтернаціоналізації термінологічних систем, а з іншого боку, наслідком такого процесу може стати ряд необґрунтованих запозичень, які не прикрасять українську мову, а ще можуть змінити терміносистему в цілому.

Попри той факт, що однією з головних ознак терміну є його однозначність, терміносистема психологічної науки нараховує певну кількість термінів, переклад яких залежить від контексту. Так, наприклад, **abuse** може перекладатися як *зловживання* або *абузус* у випадках **drug abuse**, **alcohol abuse**, а також як *жорстоке поводження* у словосполученнях **child abuse**, **spouse abuse** тощо. [4, с. 11] Також варто відмітити важливість контекстуального диференціювання під час перекладу термінів психологічної галузі у випадку, коли вони мають додаткові загальновідомі і часто вживані значення. Термін, що широко вживається у біхевіористичних дослідженнях **condi-**

tioning в даному контексті буде перекладатися як *формування умовних рефлексів, обумовлення*, проте у щоденному спілкуванні його переклад буде зовсім інший – *кондиціювання повітря*. [4, с. 27]

Оскільки психологічна термінологія все ще знаходиться у стадії становлення, переклад і розуміння деяких термінів і, навіть, цілих термінологічних систем може викликати певні труднощі. До того ж понятійний апарат всесвітньої та української психології не завжди співпадають, і тому дати англійському терміну український відповідник або еквівалент виявляється складним завданням. Переклад англійських термінів психологічного спрямування має бути максимально наближеним до сучасної україномовної категорійно-поняттєвої системи і максимально відповідати змісту.

Список використаних джерел:

1. Бенеш Г. Психологія: dtv-Atlas: Довідник: Пер. з нім./Худож. Герман і Катаріна фон Заальфельд; Наук. ред., пер. В.О. Васютинський. – К.: Знання-Прес, 2007. – 510 с.: іл.
2. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В.І. Карабан. – Вінниця. Нова книга, 2004. – 576 с.
3. English for Psychology Students: Навч.-метод. посібник з англійської мови для студентів психологічних спеціальностей вищих навчальних закладів/ Автор-укладач Орлова Н.В. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Б.Хмельницького, 2010. – 464 с.
4. Англо-український та українсько-англійський словник педагогічних та психологічних термінів і понять: Навчальний посібник для студентів і викладачів вищих навчальних закладів/ Укладач Орлова Н.В. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2010. – 188 с.

Попова А. О.

студентка кафедри прикладної лінгвістики

Науковий керівник: Бехта-Гаманчук М. П.

асистент кафедри прикладної лінгвістики

Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

PECULIARITIES OF TRANSLATING MODALITY FROM ENGLISH INTO UKRAINIAN (BASED ON «A SCANDAL IN BOHEMIA» BY A. C. DOYLE)

The paper is dedicated to the study of the category of modality and to the peculiarities of its translation from English into Ukrainian. One may use this linguistic category in order to express their attitude to a particular matter and all the shades of its meaning.

Many scholars studied the phenomenon of modality (V.A. Kukhareenko, I.R. Galperin, A.A. Leontyev, V.V. Vynohradov, K. Konrad etc.) basing their research on the approaches of linguistics, semiotics, logics and psychology. There are many definitions of the linguistic category of «modality» due to the fact that this term is diverse. Modality is «the grammaticalized expression of the subjective attitudes and opinions of the speaker including possibility, probability, necessity, obligation, permissibility, ability, desire, and contingency» [1; p. 176]. This category is concerned with the status of the proposition that describes the event expressed by an utterance. It may also be construed as the relativization